

PREFAȚĂ

PREDOSLOVIE POSTMODERNĂ

În veacurile trecute, apologetica (discursul de apărare filozofică a creștinismului ca religie revelată) se făcea printr-un schimb de tratate. Origen îi răspunde lui Celsus: iată marele model, urmat în era patristică, apoi în Evul Mediu latin și în umanismul renascențist. Cutare gânditor atacă aparentele contradicții sau chiar absurdități găsite în Sfânta Scriptură și în tradiția dogmatică a Bisericii (la început nedespărțite). În replică, un mare intelectual creștin – episcop, monah sau laic luminat – scrie o apărare a credinței, arătând că Dumnezeu, sumă a contrariilor, nu încapă în silogismul aristotelic. Sau că Biblia propune texte multietajate semantic. Sau că rațiunea umană naturală se potrivește în fond cu revelația supranaturală, căci Iisus Hristos este Logos-ul divin, umanizat printr-un

act de kenoză mântuitoare. Firește că schema aceasta de joc nu s-a modificat fundamental nici azi. Diferența constă în complexitatea tot mai mare a criticilor creștinismului (sau a oricărei religii organizate). Științele au devenit, adesea, noua religie. Multiculturalismul postmodern, ieșit din experiența nihilistă a modernității, a adus în universități și dincolo de ele convingerea larg răspândită că totul e relativ: cum poți accepta în fizică teoria relativității restrânse sau extinse, cum poți asimila o cosmologie cuantică fără să traduci asta într-o antropologie istorist-relativistă? Științele au evoluat enorm, au chiar pretenția de a fi noua gnoză religioasă a umanității occidentale. Trebuie, așadar, ca noua apologetică să dialogheze cu ele, pentru a fi convingătoare: căci la ce-ar fi bună, în fond, o apologetică destinată exclusiv teologilor și clericilor? Nu plecăm de la premisa că trebuie să facem eforturi intelectuale pentru a-i împiedica să apostazieze! Argumentația în favoarea adevărului creștin – care e Persoană a Sfintei Treimi, nu postulat fizico-matematic – e deci chemată să asume lumea cu luciditate: să priceapă condițiile istorice recente (postcomuniste) și impactul laicității

postmoderne asupra individului care trece prin școală, citește presa, se informează pe internet și suportă cacofonia rețelelor de socializare, uitând adesea unde se încheie lumea reală și începe realitatea virtuală.

Orice mărturisitor al creștinismului e în criză de timp și de timpuri! Nu-și mai poate apăra credința într-o nișă cimentată, întorcând spatele lumii așa cum trăiește și gândește ea, azi, în secolul al XXI-lea. Degeaba închide ochii. Dumnezeu Însuși a proniat o evoluție istorică inspirată esențial de Biserica Sa. O evoluție care include evoluționismul biologic, noul pozitivism, autonomizarea graduală a persoanei, dar și rana încă deschisă a totalitarismelor, ca religii politice opuse parodic tradiției creștine.

În eseurile scurte din acest nou volum încerc, după slabele mele puteri, să fiu un martor avizat al propriei vieți în sânul României actuale. Caut să prezint două milenii de creștinism ca osatură a imaginarii euro-american și ca temelie a unei democrații autentice. Răspund unor evenimente, oameni și idei care există și fără mine, dar care au de aflat propriul

DARUL DESĂVÂRȘIT

meu gând. Putem apăra Biserica noastră prin pilda personală (dacă reușim să o dăm, ca mărturie vie). Avem însă de făcut mai mult decât atât: ne e trebuincios un inventar al problemelor și un repertoriu al forțelor intelectuale pe care poate miza Ortodoxia contemporană. Am crezut, cei din generația mea, că nu există încercare mai crâncenă decât comunismul. Nu spun că acum e „mai rău”, ci că apărarea credinței în libertate, pe fondul unei lumi occidentale zguduite de noi războaie cultural-ideologice, a devenit un „sport extrem”. Prea puțini îl practică! Prea adesea suntem inerțiali, triumfaliști și ruși de realitate. Evident că, pentru orice creștin, Biserica e vie și luptătoare, până la sfârșitul timpurilor. Însă nu putem lăsa Proniei ceea ce ni se cere să facem noi, aici și acum: să re-fundăm, prin cercetare asiduă, competență logică și persuasiune intelectuală chipul apologetic al dreptei credințe. E o misiune inter-generațională. O muncă de echipă: ierarhie, intelectuali mireni, credincioși de toate profesiile și gradele de educație. Între panică și iresponsabilitate, avem de ales a treia cale: efortul comun de reclădire a sentimentului eclezialității. Nu

mă adresez doar teologilor, ci întregii sinaxe românești, tulburată de propagandă ostilă creștinismului, de critici neluate în seamă și, cum spuneam, de vinovate inerții autocomplazente.

Nu celebrăm nici o Renaștere, nici un eșec. Suntem ființe prinse în culoarul cenușiu, ambiguu și provocator al istoriei ca interval așezat între voința divină și mereu rebela libertate umană. Sper ca lectura textelor strânse în acest volum, pentru care îi sunt recunoscător atât Înaltpreasfințitului Mitropolit Teofan, cât și harnicei sale echipe de la Editura Doxologia, să dea de gândit celor care se întreabă ce (mai) putem face, întru slava Sfintei Treimi și luminarea acestui popor nobil, mereu chinuit, mereu copilăros cu șansele sale de a se maturiza. Poate că, după atâtea experiențe de viață și căutări spirituale, energia mea s-a erodat. Tot ce-mi doresc este ca rămășițele sale să aprindă făclii proaspete, care luminează adânc în noaptea vrajbei noastre.

DESPRE INTELIGENȚA CREDINȚEI

Auzim tot mai multe despre războiul cultural dintre „progresiști” și „conservatori”. E limpede că la el participă mulți soldați și puțini generali: cei mai numeroși sunt cei care, fără să cunoască tradiția intelectuală a forțelor în conflict, se sprijină pe sentimente vagi și informații puține. Noi plecăm de la convingerea că orice creștin e un conservator: vrea să păstreze vie o tradiție bimilenară, își definește identitatea prezentă prin cunoașterea istoriei, cu toate experiențele acumulate, și îi venerază pe sfinți, ca mari oameni desăvârșiți în credință și viață bineplăcută lui Dumnezeu, pe care îi întâlnești în icoane, nu prin metrou. Creștinul este însă legat la fel de intim de prezent, unde-și lucrează mântuirea, și de viitor, unde e plasată Parusia, ca preludiu eshatologic al Împărăției divine. Credem, așadar, că Dumnezeu e stăpânul timpului și că a-L căuta pe Domnul Iisus Hristos implică a fi activ în

toate dimensiunile acestuia, de la trecutul cel mai îndepărtat, până la întruchiparea cea mai eliptică a tainelor viitoare. Prin urmare, creștinul e mai mult decât un conservator. E un martor implicat al scenei contemporane și o conștiință care găzduiește deja chipul celor ce vor veni.

Evident, „creștinul” e o abstracție, pe când în fiecare dintre noi se afirmă o persoană irepetabilă, făurită din varii influențe, teste existențiale, fapte de cunoaștere și aspirații, dar și renunțări, eșecuri, vise, regrete sau înzestrări. Diversitatea aceasta face bogăția eclezială, care nu se oprește la zidurile lăcașelor de cult, ci vibrează concentric, până la marginile lumii văzute, întâlnindu-se intuitiv cu peisajul celei nevăzute. Așadar, și creștinul (ca model al ucenicului pe cale), cât și creștinii, ca sumă interactivă de oameni în comuniune de credință, se mișcă pe o plajă socio-culturală cu geometrie variabilă. Nu trebuie, cu alte cuvinte, să ne identificăm sumar cu vreo „tabără” în ciondăneala ideologico-filozofică de care pomeneam la începutul notațiilor mele. Aș spune, fără să forțez paradoxul,

că progresăm spre o inteligență conservatoare. Și o facem în cele mai diverse chipuri, de la ascultarea, după slabele noastre puteri, a Decalogului, până la transfigurarea imediată, faptică – și la fel de limitată – a Feriicirilor. Nu suntem doar ființe morale, care caută distincția dintre bine și rău, atât de zăpăcită în epoca noastră de relativism, ci și instanțe spirituale, unde se lămurește treptat identitatea noastră profundă: esența ireductibilă, decantată după ce scoatem de pe noi „pielea” omului exterior.

Iată de ce se cuvine să participăm la dezbaterile din societate liberi de orice etichetă ideologică. Să le spunem celor care nu cred, se îndoiesc sau militează pentru tendințele curente (de la adepții „corectitudinii politice”, până la cei care au convingerea că religia și știința se dușmănesc ireconciliabil) că viața în Hristos e o metaforă vie a completitudinii, incluziunii și sintezei, nu o „nișă” sufocantă, unde gândul se ofilește sub o masă inerțială de certitudini mecanice. Așa l-aș descrie pe creștinul cumsecade: un om care-și domină orgoliul, se deschide rațional spre alții, află, cunoaște,

DARUL DESĂVÂRȘIT

împărtășește, țese solidarități în zarea binelui comun, își domină impulsivitatea, ferindu-se deopotrivă de fanatism și de idolatrie. Iar idolatria e tot ce ni se pare absolut în afara lui Dumnezeu. Întrucât diavolul e rău, fără să fie prost, întrucât poate lua până și forma unui înger de lumină, se cade să nu-l subestimăm. Până și portretul-robot al creștinului „ideal” poate fi o sursă de alienare, de inautenticitate, de fariseism. Mă feresc de creștinii prea vizibil „împliniți”, de cei care se ascund sub mantia surâsului social permanent, de cei care n-au îndoieli, tulburări, clipe de tristețe sau căderi sufletești asumate ca atare. Creștinul e pelerinul în veghe, ființa care-și caută adevărul fără farduri și presupuse superiorități. Aflat pe cale, el „progresează”. Aflat la picioarele Crucii, el contemplă și „păstrează” fundamentele unei lumi care nu i se datorează.

CREȘTINISMUL PROSTEȘTE?

Există vreo legătură între realitatea contraselecției și tradiția creștină? Să le despicăm un pic, pe rând. Contraselecția este, din unghiul meu de vedere, strategie deliberată de promovare a mediocrității în România postcomunistă. Ea vine direct din comunism (care, ca orice revoluție, a întors ordinea veche cu josul în sus) și a servit preservării stării de fapt. În fond, nu a prezervat nimic, pentru că, atunci când faci contraselecția, performanța sistemului se degradează insidios și continuu. În fostul regim – transfigurat sub pretextul democrației „originale” –, cu cât erai mai puțin școlit (sau școlit doar de PCR și organele sale, ceea ce era totuna), cu atât erai mai ușor promovat socio-profesional. Excepțiile (supraviețuitori ai erei „burghezo-moșierești” sau oameni valoroși, tolerați de sistem) nu modificau regula de bază a stimulării mediocrității. Pentru că mediocritatea însemna și aliniere, conformism, predictibilitate comportamentală.

Dar ce legătură are acest tablou cu tradiția creștină? Până la un punct, are, în sensul că, după comunism, contraselecția (ca practică a unei doctrine egalitariste, anti-elitiste) s-a drapat, difuz sau explicit, în „argumente” de ordinul smereniei răstălmăcite. Ne-am regăsit libertatea, inclusiv pe aceea a credinței, mai mult, politica s-a logodit cu Ortodoxia dominantă, pentru a-și construi o nouă legitimitate, deși fondul uman era același: fosta nomenclatură a devenit „capitalistă”, dar și pioasă, pentru a-și demonstra patriotismul și bunele intenții. Această deghizare pravoslavnică a micimii intelectuale a primit note populiste și a căutat în „sărăcia cu duhul” o Constituție pentru apoteoza națională a imbecilității.

Mă refer, așadar, la un viol ideologic. Termenul nu e prea dur? Deloc. Pentru că religia creștină (începând cu forma ei romano-bizantină, răsăriteană) a fost mereu nu doar baza unei spiritualități a limitării de sine, ci și pepiniera unei galerii nesfârșite de oameni excepționali, care și-au demonstrat sagacitatea științifică, enciclopedismul, cuprinderea intelectuală

impresionantă tocmai în cadrele antropologiei „iconice” a revelației biblice: dacă omul este creat „după chipul și asemănarea Lui Dumnezeu”, el privește în sus, se dezvoltă fără opreliști (vezi noțiunea de *epektasis* la Grigorie de Nyssa), se întrece pentru binele comun al obștii sale, gândite ca “trup” al Lui Hristos.

Nimic din învățătura creștină nu favorizează re-
a crea creștere, obtuzitatea mintală și prostia, pe care
răutatea le pun mereu mai grotesc în evidență. Fie
că vorbim despre „parabola talanților”, fie că evocăm
blestemarea „smochinului neroditor”, Sfânta Scriptură
rămâne un cod al facultăților umane încordate spre
depășire, elevație, transfigurare. E total fals să susții
că o societate modelată de creștinism e una în care
agramatismul, semidoctismul, impostura intelectuală
și agresivitatea necioplită fac legea și predomină
statistic. Dimpotrivă, contraselecția din societatea
noastră e profund anti-creștină, pentru că nu face
decât să glorifice ierarhiile rigide, lipsa de inițiativă
și creativitate, adică taman servituțile rafinate în to-
talarismul bolșevic, notoriu ateu.